

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TEMATİK ÇOCUK KANALLARINDAKİ ÇİZGİ FİMLERİ İZLEME ALIŞKANLIKLARI

Yrd. Doç. Dr. Vahit İlhan
Erciyes Üniversitesi
vilhan@erciyes.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Çetin Çetinkaya
Düzce Üniversitesi
cetinkayacetin@gazi.edu.tr

Özet

İlkokul çağındaki çocukların eğitim sürecine dahil olan gündelik hayat rutinleri, eğitim kurumları ve aileler için her zaman öncelikli konular arasında yer almaktadır. Gündelik hayatta, mevcut örgün eğitim sürecini destekleyen veya sekteye uğratan birçok rutin yer almaktadır. Bu tür etkenlerin tespiti ve incelenmesi eğitim sistemi açısından önem taşımaktadır. Bu dışsal faktörlerin en önemlilerinden birisi medyadır. Çocukların küçük yaşlarda deneyimlediği medya mecralarının en önemli ayaklarından birini televizyon, türünü ise çizgi filmler oluşturmaktadır. Gündelik hayatta ilkokul çağındaki çocukların büyük bir kısmı çizgi film izlemekte ve olumlu veya olumsuz etkilerine maruz kalmaktadır. Bu genel tartışmaların ışığında özellikle tematik çocuk kanallarındaki çizgi filmlerin izlenme durumları ve bu süreci belirleyen etkenler incelenmiştir. Çalışma kapsamında öğrencilere günün her saatinde çizgi film izleme imkanı veren tematik çocuk kanallarının televizyon bağımlılığını artıran bir unsur olduğu görülmüştür. Asıl tartışılması gereken konunun ise televizyon programlarının içeriğinden önce, televizyon bağımlılığına neden olan gündelik hayat rutinlerinin kontrolü olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İlkokul Öğrencileri, Gündelik Hayat Rutinleri, Tematik Çocuk Kanalları, Çizgi Film, İzleme Alışkanlıkları.

PRIMARY SCHOOL STUDENTS' HABITS OF WATCHING CARTOONS ON THEMATIC CHANNELS OF KIDS

Abstract

The Daily routines, included in the education process, of the primary school students have always been amongst the privileged interests of the education institutions and the families. In Daily life, there are lots of routines which support or interrupt the formal education. It is important for the education system to determine and analyze these kinds of factors. One of the most important exterior factors is the media. Television is one of the most important branch and cartoon is the most important type of the media channel. Most of the kids in primary school watch cartoons in Daily life and they are exposed to positive or negative effects. In the light of these general discussions, the watching status of the cartoons especially on the thematic kid channels and the factors affecting this process have been examined. It was seen during the study that the thematic kids' channels, which provide the students watch cartoons all the time are such factors that increase the television addiction. It was defined that the basic subject to be discussed is the control of the Daily life routines that cause television addiction rather than the contexts of the television programs.

Key words: Primary school students, Daily life routines, Thematic channels for kids, Cartoons, Watching habits.

GİRİŞ

Gündelik hayat rutinleri büyük oranda iş hayatı ve aile hayatı tarafından belirlenmektedir. İş hayatının gündelik hayatta daha baskın olması ve beraberinde getirdiği sorunlar aile hayatını baskı altında tutmaktadır. Artık kendine ve ailesine zaman ayıramayan bireyler olarak yaşantımızı sürdürmekte ve bu durumu kabullenmekteyiz. Yaşanılan bu düzeni bozmaya yönelik ise ne gayretimiz ne de gücümüz var... Belirli bir dönem sonra yaşama sevincini kaybetmiş ve gülümsemeyi unutmuş insanlar olmaya hayatımıza devam etmekteyiz. Bu umarsız durumla mücadele etmek hiç kolay değildir ancak yaşanılan bu süreçte en azından farkındalık oluşturmak önemli hale gelmektedir. Hayat şartlarının bizleri belirlediği bir ortamda biz de bu şartlara küçük müdahaleler yaparak kısmen yaşanılan düzene mualif olabilir hatta direnç uygulayabiliriz. İşte bu araştırma da temelde böyle genel bir kaygının ürünüdür.

Bir izleyici araştırması olarak tasarlanan çalışmada, toplumsal yaşama, aile yaşamına ve gündelik hayata bakmadan sadece izleyici ölçümü yapmanın, sorunların tespitinde bizi yanlış yerlere götüreceği düşünülmektedir. Bu yüzden tematik çocuk kanallarının izlenme pratiklerinin incelendiği çalışmada, daha çok aile yaşantısına ve gündelik rutinlerine odaklanılmıştır. Gündelik hayat rutinlerinin içinde kendine önemli bir alan bulan medya da içinde bulunduğumuz modern zamanlarda tartışmaların odak noktasında yer almaktadır. Televizyon, yeni medyaya (sayısal televizyon, internet ve mobil iletişim araçları) rağmen giderek etki alanını genişletmesi ve insan yaşamının hemen her alanına nüfuz etmesi sayesinde birey/toplum üzerindeki etkisi noktasındaki tartışmalarda başı çekmektedir. Tartışılan asıl nokta ise günümüzde medyanın, özellikle televizyonun, yeniden üreten, yöneten ve kontrol eden bir iktidar aracına dönüşmüş olmasıdır. Görünürde ise tartışma televizyonun izleyenlere şiddet aşılayıp aşılamadığı ya da zaman hırsız olarak bizi oyaladığı noktasında ilerlemektedir.

Gündelik hayatın boş zamanları büyük oranda medya araçlarıyla geçirilmektedir ve her an bizimle birlikte dirler. Günümüz modern dünyasının vazgeçilmezleri olan bu araçlar için yapılan olumsuz eleştirilere rağmen kullanım oranları her gün artmaktadır. Geleneksel medya ve yeni medya diye özellikleri bakımından ayrımını ortaya koyabileceğimiz medya mecralarının en haşmetlileri ise geleneksel medyada televizyon ve yeni medyada internettir. Son dönemlerde sektörde yaşanan gelişmeler, her iki mecranın da iç içe geçtiğini göstermektedir. Televizyondan internete bağlanabiliyor ve internetten televizyon izlenebiliyor. Sonuçta bu ekranlar gündelik hayatta kendilerine yer bulmakta hiç de zorlanmıyorlar. Hergün birçok kez deneyimlenen bu medyalardan izleyenlerin etkilenip etkilenmediği tartışmaları ise artık çok gerilerde kalmıştır. İletişim araştırmaları tarihinin başladığı ilk dönemlerde olduğu gibi günümüzde de güçlü medya etkilerinden bahsetmek mümkün hale gelmektedir. Elbette medyanın etkileri izleyiciye göre değişmektedir; günümüzde ön plana çıkan soru ise kimi, ne kadar ve nasıl etkilediğidir.

İletişim alanındaki daha ilk çalışmalardan itibaren izleyici olarak çocukların ekrandaki şiddet öğelerinden ne kadar etkilendiklerinin araştırılmasıyla başlanmıştır. Bu dönemde medya çalışmaları kitle iletişim araçlarının kısa dönemli doğrudan etkileri üzerine odaklanmış ve ampirist gelenekten ve genellikle sosyal psikolojiden alınan kavramlardan beslenerek bir rotaya oturmuştur. Curran ve arkadaşlarının (1982) belirttiği gibi bu çalışmaların odaklandıkları temel sorular medya içeriklerinde yer alan şiddetin çocuk izleyiciler üzerindeki etkisini ölçmek olmuştur. Pek çoğu laboratuvar araştırması olan ve deneysel yöneme dayanan bu çalışmalar medyanın etkilerini taklit, özdeşleşme, tetikleme ve boşalım (catharsis) sağlama gibi farklı etki biçimlerini tanımlayan kavramlarla açıklamaya çalışmışlardır (akt. İnal, 1995: 61). Günümüz çalışmalarında medya-şiddet-çocuk üçlüsü temel konulardan birini oluşturmaya devam etmektedir. Ancak bu çalışmada böyle temel bir eksenden uzaklaşarak özellikle gündelik hayat pratiklerinin çocukların hayatında önemli bir yer kaplayan televizyon izleme pratiklerini ne kadar belirlediğine bakılacaktır. Eğer televizyonun fazla izlenmesi bir sorun olarak görülüyorsa; bu tip çalışmalar sonrasında onları televizyon bağımlılığından kurtaracak temel formülleri ortaya koymak mümkün hale gelecektir.

Çalışmanın sınırlılıkları dahilinde tüm televizyon kanalları değil; son dönemde çocuklara her an çizgi film seyretme imkanı sağlayan ve bu özelliği ile televizyon bağımlılığına önemli bir katkıda bulunan tematik çocuk kanalları ele alınacaktır. Tematik çocuk kanalları yayın hayatına başlamadan önce; ulusal kanallarda sabah ve

öğleden sonra özellikle öğrencilerin okul öncesi ve sonrasındaki zaman dilimlerinde yayın akışlarında kendilerine ancak yer bulabilen çizgi filmler artık tematik çocuk kanalları sayesinde günün her saatinde çocuklar tarafından izlenebilmektedir. Bu özelliği sayesinde çocukların daha fazla ekrana bağlanmasının önünü açan tematik çocuk kanalları gündelik pratiklerini belirleyen ve gündelik hayat içinde kendine önemli bir zaman dilimi ayrılan bir etkinlik halini almaktadır.

Sinemaya gitmek, televizyonu açmak, belli bir filmi, programı veya görüntüyü izlemek belirli anlamları olan farklı toplumsal pratiklerdir. Bu kapsamda televizyon oturma odası eşyasının bir parçası olmuş ve izleyicinin dikkatini çekmek için ev halkı ve diğer ev içi aktivitelerle rekabet eder hale gelmiştir (Gledhill, 1997: 337-386). John Ellis (1982) gerçek zamanı kullanan televizyonun bize, evinde oturan aileye seslendiğini belirtmektedir. Televizyon, gündelik hayatın doğal akışını ve rutinini kurmaktadır. Roger Silverstone'un (2006) da vurguladığı gibi televizyon evcil bir araçtır ve esas olarak evde aileyle izlenmektedir. Televizyon, aile ve ev kültürümüzün bir parçasıdır. Erol Mutlu (1999) da televizyonun kullanımı ve izlenmesinin, televizüel dünyanın anlamlandırılmasının ailenin dolayısıyla gerçekleştiğini, yani bireysel izleyicinin televizyonla ilişkisinde, anlam kurma sürecinin aile tarafından dolaylandırıldığını vurgulamaktadır. İşte bu çalışmaların önemini ortaya koyan noktalar yapılan araştırmanın teorik ve ampirik bölümünün tasarlanması için ön ayak olmuştur. Bu kapsamda izleyici araştırması olarak tasarlanan çalışmada, çocukların aile hayatları ve gündelik hayat pratikleri önemli hale gelmektedir. Çalışma sürecinde; gündelik hayat rutinleri ve sosyal yaşam tarzlarının, çocukların tematik çocuk kanalları izleme alışkanlıklarını belirlediği ve bu çerçevenin televizyon bağımlılığını besleyen ve güçlendiren önemli etkenlerden biri olduğu varsayımından hareket edilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın hipotezleri şu şekilde oluşmaktadır:

H. 1: Sosyal etkinlik alanları ve maddi imkanları sınırlı olan öğrenciler tematik çocuk kanallarını daha fazla izlemektedirler.

H. 2: Gündelik televizyon izleme oranlarının küçük bir kısmı tematik çocuk kanallarını izleyerek geçmektedir. Ebeveynler ise izlenecek programlar noktasında belirleyici değillerdir.

H. 3: Ebeveynler, gündelik hayat rutinleri ve iş hayatının baskısı yüzünden, çocuklarının okul dışı zamanlarını yönlendirememektedir. Bu konuda çocuklar kendi boş zamanlarını kendi etkinlikleriyle doldurmaktadırlar.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilkokul öğrencilerinin çizgi film izleme alışkanlıkları hakkındaki görüşlerini betimlemeye yönelik bir çalışma olduğundan, betimsel bir durum saptaması niteliğindedir. Diğer araştırma türlerinden ayrılan yönlerinden yola çıkarak, durum çalışmasının 'nasıl' ve 'niçin' sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinlemesine incelemesine olanak veren araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek: 2005).

Çalışma Grubu

Araştırma 2011-2012 eğitim öğretim yılı güz döneminde Ankara ili merkez ilkokullarında yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu, 2 ilkokuldaki 1-4 sınıflarda öğrenim görmekte olan 40 öğrenci oluşturmuştur. Okullar, TÜİK'den (Türkiye İstatistik Kurumu) alınan bilgiler doğrultusunda sosyo ekonomik düzeyi düşük olan bölgelerden seçilmiştir. Çalışma grubunu teşkil eden öğrenciler tesadüfi olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

	Özellik	f	%
Cinsiyet	Kadın	22	55
	Erkek	18	45
Sınıf	1.sınıf	10	25
	2.sınıf	10	25
	3.sınıf	10	25
	4.sınıf	10	25
Yaş	6-7	6	15
	8	14	35
	9	10	25
	10-11	10	25
Toplam		40	100

Tablo incelendiğinde anket katılımcılarının 22'si (yüzde 55) kadınlardan, 18'i (yüzde 45) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma katılan öğrencilerden 10'u (yüzde 25) 1. sınıf, 10'u (yüzde 25) 2. sınıf, 10'u (yüzde 25) 3. sınıf, 10'u (yüzde 25) 4. sınıf öğrencisidir. Katılımcıların yaş aralığına bakıldığında zaman 6'sı (yüzde 15) 6-7 yaş, 14'ü (yüzde 35) 8 yaş, 10'u (yüzde 25) 9 yaş, 10'u (yüzde 25) 10-11 yaş grubundandır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Formun geliştirilmesi aşamasında geliştirilmesi aşamasında ilgili literatür taranmış, literatürdeki veriler doğrultusunda bazı maddeler oluşturularak anket formu hazırlanmıştır. Bu formda, uzman görüşleri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra yapılan pilot uygulama sonucunda işlemeyen sorular çıkarılmış ve anket formuna son hali verilmiştir. Elde edilen anket formu, Ankara il merkezindeki iki ilkokulda öğrenim görmekte olan 40 öğrenciye verilmiş, madde özelliklerine göre ebeveynleri, öğretmenleri ve araştırmacı eşliğinde doldurulması sağlanmıştır. Toplam 40 anket formu üzerindeki sorular üzerinden öğrencilerin görüşleri değerlendirilmiştir. Ayrıca, araştırmacının sonuç bölümünde öğrencilerin en çok ifade ettikleri görüşlere göre çalışma grubunu kapsayan genel değerlendirmeler yapılmıştır. Verilerin analizi

Toplanan verilerin analizinde nitel araştırmalarda kullanılan betimsel analiz tekniklerinden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler, öncelikle Microsoft Office (Excel) programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veriler tekrar tekrar okunarak ve bazı kodlamalar yapılmıştır. Oluşturulan kodlar ilgili oldukları anket sorularının altında tekrarlama sıklıklarıyla birlikte tablolaştırılmıştır. Tablolarda ifade edilen görüşlerin karşısındaki rakamlar, araştırmaya katılan öğrencilerin sayısını değil, ifade edilen soruya ilişkin öğrenci görüşlerini göstermektedir. Yani bir öğrenci, yönlendirilen soruya ilişkin birden fazla farklı görüş belirtmiş olabilir. Bu durumda tablolarda ifade edilen rakamlar öğrencilerin görüşlerine ait olup, çalışmaya katılan öğrenci sayısına göre yapılandırılmamıştır.

BULGULAR VE ANALİZ

Demografik Özellikler ve Yaşam Alanları

Ebeveyn Meslekleri

Öğrencilerin baba meslekleri çok çeşitlidir; 9'u işçi (temizlik, inşaat ve sanayi gibi hizmet sektörlerinde vb.), 5'i memur, 5'i serbest çalışan geri kalan ise tır şoförü, müzisyen, astsubay, aşçı, tornacı, ayakkabıcı, esnaf, teknisyen, kırtasiyecisi, besicisi, garson, havalandırmacı, çöpçü, mobilya boyacısı, terzi, telefon teknisyeni, depocu, mobilyacı ve uzman çavuş'tur. Bir öğrencinin babası da vefat etmiştir. Anne mesleklerine bakıldığında zaman 2'si (yüzde 5) serbest meslek ve hemşire, geri kalan 38 kişi (yüzde 95) ise ev hanımıdır.

Ebeveynin Evde Bulunma Saatleri

Çalışan iki anne 17.00 ve 18.20 civarında eve gelirken, ev hanımı olan çoğunluk genellikle evde bulunmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çocukların televizyon izleme sürelerini belirleme noktasında ev hanımı olan annelerin etkinliğinin daha çok olacağı düşünülmektedir. Diğer yandan babaların evde bulunma durumları ise birbirinden çok farklılık göstermektedir. Mesleklere göre farklılık göstermekle birlikte; “hiç gelmiyor” ve “öğlen gidiyor sabah geliyor” gibi cevapların dışındaki katılımcıların babalarının eve dönme saatlerinin ortalaması 20.00 civarındadır. Bu saat dilimi ulusal kanallar için ‘prim time’ olarak isimlendirilen en değerli saat diliminin başlangıcıdır. En fazla izlenen haber ve televizyon dizisi (Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması, 2009: 19) gibi programların ekranda yer aldıkları bu saat diliminde tematik çocuk kanallarının izlenme ihtimalleri düşük görülmektedir. Ayrıca televizyon izleme sürecinde akşama kadar annenin denetimi söz konusuysa, akşamdan sonra babanın denetimi ve izleme alışkanlıkları da sürece dahil olmaktadır. Öğrencilerin 14’ü (yüzde 35) anne ve babasının televizyon izleme saatlerine müdahalesi olduğunu belirtmektedir. Geri kalan yüzde 65’lik çoğunluk ise anne ve babanın izlenen programlara ve saatlerine herhangi bir kısıtlama getirmediğini, kısacası izleme pratiklerine müdahale etmediğini belirtmektedir. (hipotezle karşılaştır). Diğer yandan izleme sürecine müdahale edilen öğrencilerin özellikle babalarının işten eve erken döndükleri belirlenmektedir.

Evde ve Odadaki TV Sayısı ve İzleme Oranları

Öğrencilerin yaşadıkları evlerdeki televizyon sayısına bakıldığında zaman; evinde 1 televizyon olan katılımcı sayısı 20 (yüzde 50), evinde 2 televizyon olan katılımcı sayısı 19 (yüzde 47.5) ve evinde 3 televizyon bulunan katılımcı sayısı ise 1’dir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük bir bölge olmasına rağmen öğrencilerin neredeyse yarısının evlerinde 2 adet televizyon bulunmaktadır. İzlenecek program noktasında aile bireylerinin diğer fertleriyle tartışma yaşanması durumunda; katılımcılar alternatif izleme olanakları sayesinde izlemek istedikleri programları takip etme fırsatı bulacaklardır. Diğer yandan sadece 2 öğrencinin (yüzde 5) kendi odalarında televizyon bulunmaktadır. Bunun yanında kendi odası olan öğrenci sayısı ise 29 (yüzde 72.5) ile çoğunluktadır. Bu noktada ebeveynlerin, evdeki ikinci televizyonu çocuk odasına koymayarak, çocuklara tek başına televizyon izleme fırsatı tanımadığı görülmektedir. Evlerin yaklaşık yarısında 2 adet televizyon bulunmasına rağmen, tercihen televizyonların çocukların odalarına konulmadığı belirlenmektedir. Kendi odasında televizyon olan iki öğrencinin televizyon izleme oranlarına baktığımızda ortalama 3 saat izlendiği belirlenmektedir. Katılımcılardan bazılarının günlük televizyon izleme sürelerinin 5 saat olduğunu göz önünde bulundurursak, katılımcıların kendi odalarında televizyon bulundurmalarının televizyon izleme sürelerini artırdığını söylemek güçleşmektedir. Yine dikkat çeken bir ayrıntı ise en çok televizyon izleyen (günde 4-5 saat) 5 katılımcının 4’ünün evinde 1 adet televizyon bulunurken, en az izleyen (günde 1 saat) 6 katılımcının 5’inin evinde 2 adet televizyon bulunmaktadır. Diğer yandan kendi odasında televizyon bulunan iki katılımcıdan birincisi, ailesinin televizyon izleme noktasında bir kısıtlaması veya müdahalesi olmadığını belirtirken, ikincisi ise ailesinin bu konuda müdahalesi olduğunu belirtmektedir.

İzleme Oranları ve İzleme Ortamları

Katılımcıların 6’sı (yüzde 15) günde 1 saat, 19’i (yüzde 47.5) günde 2 saat, 9’u (yüzde 22.5) günde 3 saat, 3 kişi günde 4 saat (yüzde 7.5) ve 3 kişi de (yüzde 7.5) günde 5 saat televizyon izlemektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu günde 2-3 saat arasında televizyon izlemektedir. Bu oran Türkiye’deki gündelik televizyon izlenme oranı olan 4.3’ün altındadır (www.rtuk.gov.tr). Bu oran Amerika’da ortalama 5 ve İngiltere’de 3.7’dir. (www.nielsen.com, www.ofcom.org.uk). Yine katılımcıların 5’i (yüzde 12.5) televizyonu yalnız izlerken, geri kalan 35 katılımcı (yüzde 77.5) ailenin diğer bireyleriyle birlikte televizyon izlemektedir. Burada dikkat çeken nokta günde 4 veya 5 saat televizyon izleyen öğrencilerin hepsi de diğer aile bireyleriyle birlikte televizyon izlemektedirler. Yalnız izleyenlerin ortalaması 2 saat civarındadır. Görülmektedir ki aile bireyleri zaten çok televizyon izlemektedir ve bu süreçte çocuk da aynı etkinliği paylaşmaktadır. Diğer yandan televizyon izleme saatleri çok olan grup katılımcıları, aynı zamanda ebeveynlerinin televizyon izleme pratiklerine müdahale ettiğini belirtmektedirler. Günde 4-5 saat televizyon izlenmesinin nedenleriyle yaş, cinsiyet, ebeveyn mesleği, eve geliş durumları gibi değişkenler arasında anlamlı herhangi bir bağlantıya rastlanmamıştır.

Gündelik Hayat Pratikleri ve Televizyon İzleme Pratikleri

Sabah-Öğle Arası Etkinlikler (07.00-12.00)

Katılımcı öğrencilerin hepsi öğleden sonra okula gitmektedirler. Bu kapsamda öğleden önceki boş zaman dilimini nasıl geçirdikleri önemli hale gelmektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun sabah 07.00-09.00 arasında kalktığı ve kahvaltı yaptığı belirlenirken, kahvaltıyı 10.00 ve 11.00 civarında yapan öğrenciler de bulunmaktadır. 12.00'ye kadarki süreçte; kalkış ve kahvaltı dışında televizyon izlemek, gezmek, oyun oynamak, kitap okumak, ödev yapmak ve okula hazırlanmak gibi etkinlikler yer almaktadır. Bu süreç zarfında uykudan kalkıp hazırlanmak ve kahvaltı dışında en fazla zaman ayrılan etkinlik ise televizyon izlemektir. Öğle vaktine kadar öğrencilerin 20'si (yüzde 50) en az bir saatini televizyon izleyerek geçirirken, 6'sı (yüzde 15) da en az iki saat televizyon izlemektedir. Diğer yandan katılımcıların büyük çoğunluğunun öğleden önceki etkinlikleri arasında televizyon izlemek yer almaktadır.

Öğle-Akşam Arası Etkinlikler (13.00-18.00)

Öğrencilerin tamamı 13.00 ile 18.00 arasında okulda eğitim görmekteyizdir. Bu süreç zarfında okul dışı herhangi bir etkinliğin içinde yer almamaktadırlar.

Akşam-Gece Arası Etkinlikler (19.00-24.00)

Öğrencilerin 34'ü (yüzde 85) 19.00 ile 20.00 arasında yemek yemekteyizdir. Bu süreçte yemek yedikleri ortamda televizyonun olması durumunda iki etkinliğin birlikte yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Geriye kalan 6 kişi ise (yüzde 15) oyun ve ödevle bu zaman dilimini doldurmaktadırlar. 20.00'den sonraki saat dilimi ise yayıncılar için en değerli zamandır ve bu zaman diliminde en fazla izlenen programların ekranda yer aldığı görülmektedir. Bu süreçte çocukların yaptığı etkinliklere bakıldığı zaman; 6 kişinin televizyon izlediğini, 2 kişinin oyun oynadığını ve geri kalan yüzde 80'lik büyük çoğunluğun ise ödev yaptığı belirlenmektedir. Saat 21.00'e geldiğinde çoğunluğun artık televizyon izlemeye başladığı görülmektedir. Bu saat dilimini öğrencilerin 19'u (yüzde 47.5) televizyon izleyerek, 6'sı uyuyarak, 4'ü ödev yaparak, 4'ü oyun oynayarak ve 3'ü kitap okuyarak değerlendirmektedirler. 22.00 civarında ise sadece 4 katılımcı televizyon izlemekte, geriye katılımcıların bir kısmı da uykuya dalmaktadır. 23.00-24.00 arasında ise sadece bir kişi televizyon izlerken, geriye kalanların artık uykuya daldığı belirlenmektedir. Akşam saatlerinde özellikle 21.00-23.00 arası yoğun olarak televizyon izlenerek geçirilmektedir. Bu kapsamda büyük oranda ebeveyn duyarlılığına ve uygulamasına ihtiyaç duyulan RTÜK tarafından düzenlenen 'İyi Uykular Çocuklar' projesi hedefine ulaşmamaktadır.

Boş Zaman Etkinlikleri

Katılımcılar boş zamanlarında en çoktan en aza doğru sıralandığında şu etkinliklerde bulunmaktadır; oyun oynamak (bilgisayar oyunları ve spor etkinlikleri), televizyon seyretmek, kitap okumak, ödev yapmak ve test çözmek ve son olarak gezmek. Bu noktada sayısal verilere girilmemiştir çünkü çocuklar boş zamanlarında aynı anda birçok etkinlikte bulunabilmektedirler. Ancak şunu belirtmek gerekmektedir ki; öğrenciler boş zamanlarının büyük bir çoğunluğunu oyun oynayarak ve televizyon izleyerek değerlendirmektedirler.

Yalnız Kalma Durumu ve Aile İle Geçen Zaman

Katılımcıların 22'si (yüzde 55) evde hiç yalnız kalmıyor. Geriye kalan katılımcıların ise evde yalnız kaldıkları zamanlar oluyor; yalnız kalınan vakitlerde ise 14'ü (yüzde 35) televizyon izliyor, 3'ü ders çalışıyor (yüzde 7.5) ve 1 kişi de (yüzde 2.5) bilgisayarla vakit geçiriyor. Evde yalnız kaldıklarında çocukların yaptığı net bir etkinlik var; o da televizyon izlemek. Diğer yandan aile ile geçirilen zaman diliminde yapılan etkinliklerin başında birlikte televizyon izlemek gelmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (yüzde 52.5) ailesiyle birlikte televizyon izlemekte, yüzde 32.5'i gezerek aileyle vakit harcamakta, yüzde 22.5'lik kesim de akraba ziyareti yaparak, oyun oynayarak ve sohbet ederek aile ile vakit geçirmektedir. Katılımcı öğrencilerin yalnız kaldıklarında veya aile ile birlikte vakit geçirdikleri zaman dilimlerindeki en önemli etkinliklerinin 'televizyon izlemek' olduğu belirlenmektedir.

Televizyon İzleme Nedenleri

Katılımcı öğrencilerin yaklaşık yarısı (yüzde 47.5) gündelik hayatta yapacak başka bir şey olmadığı için televizyon izlediğini dile getirmektedir. Televizyonu eğlenceli bulduğu ve sevdiği için izlediğini belirten katılımcı oranı yüzde 17.5'tir. Bilgi edinmek ve faydalanmak için televizyon izlediğini söyleyen katılımcı oranı ise yüzde 12.5'tir. Dinlenmek ve annesi televizyon izlediği için izleyenlerin oranı ise birbirine eşit oranda, yüzde 7.5'tir. Son olarak

televizyonu eğitici bulduğu için izleyenlerin oranı ise yüzde 5'tir. Gündelik hayatta yapacak başka sosyal etkinlikleri bulunmayan öğrencilerin büyük çoğunluğu bu boşluğu televizyon izleyerek doldurmaktadırlar.

Çizgi Film İzleme Pratikleri

En Çok İzlenen Çizgi Filmler

Katılımcıların çizgi film izleme yelpazesi çok geniş olmasına rağmen en çok izlenen çizgi film sayısı 10'u geçmemektedir. Bu yüzden oranlar değil izlenme durumlarına bakılarak durum değerlendirildiğinde; 20 kişiyle ile en fazla izlenen çizgi film TRT Çocuk kanalında yayınlanan 'Keloğlan'dır. Daha sonra 9 kişiyle yine TRT Çocuk kanalında yayınlanan Pepee en çok izlenen çizgi filmidir. Sonrasında 8 kişilik izlenme oranıyla Cartoon Network'de yayınlanan Ben 10 gelmektedir. 7 kişiyle Minika Çocuk'da yayınlanan Damla'nın Dolabı da en çok takip edilen çizgi filmler arasındadır. Yumurcak TV'de yayınlanan Caillou ve TRT Çocuk'da yayınlanan Laura'nın Yıldızı 5'er kişiyle takip edilmektedir. Yıllardır ekranlarda yer alan Planet Çocuk'da yayınlanan Tom ve Jerry de 4 kişilik izlenme oranıyla hala en fazla izlenen çizgi filmler arasında yer almaktadır. Minika GO'daki Monsuno ve Minika Çocuk'da yayınlanan İtfaiyeci Sam de 3 kişilik izlenme paylarıyla en çok takip edilen çizgi filmler arasında yer almaktadır.

En Çok İzlenen Tematik Çocuk Kanalları

En çok takip edilen tematik çocuk kanallarına bakıldığında; katılımcıların birden fazla kanal izlediği için en fazla izlenenden en aza doğru şu şekilde sıralandığı görülmektedir: TRT Çocuk, Yumurcak TV, Planet Çocuk, Minika Çocuk, Disney XD, Karamel TV, Maxi TV, D Çocuk, CNBC-e'nin Nickelodeon Kuşağı...

Tematik Çocuk Kanallarının İzlenme Saatleri

Televizyon izlenme saatlerine bakıldığı zaman katılımcıların 19'unun (yüzde 47.5) hem sabah saatlerinde hem de akşam televizyon izledikleri, 17'sinin (yüzde 42.5) sadece sabah 08.00-12.00 aralığında televizyon izlediklerini, 4'ünün (yüzde 10) de sadece akşam 19.00-24.00 arasında televizyon izledikleri belirlenmektedir. Sabah saatlerinde televizyon izleyen katılımcılar tematik çocuk kanallarını takip etmekte herhangi bir sorun yaşamamaktadırlar. Bu süreçte katılımcılar, diğer aile bireyleriyle kanal tartışması yaşamamakta ve istedikleri programları izlemektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu ise akşam saatlerinde televizyon izlemektedirler; bu saat diliminde ise aile fertlerinin de ekran başında olduğu bilinmektedir ve program tercihi konusunda tartışma yaşanmaktadır. Akşam saatlerinde tematik çocuk kanallarının izlenme oranı, akşam saatinde televizyon izleme imkanı bulan katılımcıların yüzde 50'sini oluşturmaktadır. Bu durum gösteriyor ki çocuklar, özellikle akşam izlenecek program noktasında ebeveynlerine rağmen istedikleri çizgi filmleri izleyebilmektedirler. Bu durumun, çizgi film izleme konusunda çok da istekli olmayan ailenin yetişkin bireylerinin televizyon izleme pratikleri ve izledikleri program noktasında belirleyici olduğu görülmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İzleyicinin televizyon karşısındaki en büyük özgürlüğünün onu açıp kapamasından ibaret olduğu ancak bir türlü bunu sınırlayamadığı veya düzenleyemediğini söyleyebiliriz. Evet, televizyon keyiflidir ve modern dünyada eğlencenin başlıca kaynaklarından birisidir. Televizyon, çocuklar ve yetişkinlerin büyük çoğunluğu tarafından paylaşılan bir deneyimdir. Televizyon uygun, ucuz, ulaşılabilir ve çekicidir. Televizyon bağımlılığını artıran faktörlerin başında da bu sayılan unsurlar gelmektedir. Ayrıca eğlenceli tarafı da yine televizyonu kapatmanızı engelleyen etkenlerin başında gelmektedir. Diğer yandan akşam yemeğinden sonra herhangi bir sosyal etkinlik olmaması halinde ortaya konulacak olan tek etkinlik; televizyon karşısına geçip bize sunulan dünyayı seyre dalmak olacaktır. Bazen de bu karşı konulamaz seyirlik durumu o zaman diliminde yapılacak daha faydalı işlere mani olmaktadır. Bununla birlikte, yetişkinler için asolan gündelik hayatın sorunlarından kaçış, çocuklar içinse oyalanmaktır. Faydalı olanı yapmak yerine faydasız bir seyre kapılmaktır. Ayrıca aşırı şiddet ve aşırı cinsellik içeren görüntülerden çocuk izleyicilerin kendilerini korumaları mümkün değildir. Gerbner'in Ekme Kuramı'na göre çok fazla televizyon izleyen insanlar, televizyon programlarında yaratılan ve sunulan dünyadan, daha az izleyen insanlara göre, daha çok etkilenmektedirler. Bu izleyiciler, özellikle kendilerinin yaşayamayacağı tecrübelerle daha çok inanırlar. Özellikle daha az hayat tecrübesi olan çocuklar ve gençler, enformasyon aracı olarak televizyona diğer kesimlerden daha çok bağımlı durumdadırlar. Çalışma kapsamında bu bağımlılığın var

olduğu hatta tematik çocuk kanallarıyla birlikte daha da arttığı ve günde yaklaşık 16 saatlik bir sürece yayıldığı belirlenmektedir.

- Gündelik hayat pratiklerine bakıldığı zaman gün boyu evde olan annedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde çocukların televizyon izleme sürelerini belirleme noktasında ev hanımı olan annelerin etkinliğinin daha çok olacağı düşünülmektedir. Bu noktada akşama kadar annenin denetimi söz konusuysen akşamdan sonra babanın denetimi ve izleme alışkanlıkları da sürece dahil olmaktadır.

- Evdeki televizyon sayısının birden çok olması; çocukların televizyon izleme oranlarını artıracığı anlamına gelmemektedir.

- Televizyon izleme nedenlerinin başında ‘oyalanma’ gelmektedir. Düşük gelirli ailelerin boş zamanları çeşitli sosyal etkinliklerle doldurmaları zordur. Ayrıca babalar akşam geç saatlerde eve gelmektedirler; o saatten sonra ev dışı etkinlik yapmak ise oldukça güç görünmektedir.

- İzlenme nedenlerine bakıldığı zaman; televizyon izlemeyi eğlenceli bulmak ve sevmek ikinci sırada yer almaktadır. Gündelik hayatta kendini eğlendirecek etkinlik ve sevdiği şeyleri yapma fırsatı bulamayan çocukların bu tür gereksinimlerini ekran yoluyla gidermeye çalıştıkları belirlenmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin, günlük izleme oranları Türkiye ortalamasının altındadır. İzleme oranı yüksek olan öğrenciler ise tek başına değil genellikle aileleriyle birlikte televizyon izlemektedirler. Görülmektedir ki aile bireyleri zaten çok televizyon izlemektedir ve bu süreçte çocuk da aynı etkinliği paylaşmaktadır.

- Gündelik hayat pratikleri, televizyon izleme pratiklerini belirlemektedir. Katılımcıların gündelik hayattaki en önemli etkinlikleri televizyon izlemektir. Öğleden sonra okula gittikleri için katılımcılar büyük oranda öğleden önce televizyon izlemekte, akşam izleme oranları ise düşmektedir.

- Öğrenciler boş zamanlarının büyük bir çoğunluğunu oyun oynayarak ve televizyon izleyerek değerlendirmektedirler. Yalnız kaldıklarında ise en önemli etkinlikleri televizyon izlemektir.

- Tematik çocuk kanallarında en fazla izlenen çizgi filmlerin çoğunluğunun şiddet içerikli olmasına rağmen; bu çizgi filmlerde her zaman iyiler kazanmakta ancak kötülere de herhangi bir zarar verilmemektedir.

- En fazla yerel motifleri ön plana çıkartan TRT Çocuk’un Türk yapımı çizgi filmleri izlenmektedir. Herşeye rağmen yıllardır yurt dışı yapımlarının fazla izlenmesi yüzünden yapılan ‘yabancı kültürlerin hegemonyasına’ terk edilme eleştirilerinin biraz olsun kırıldığı görülmektedir.

- Akşam saatlerinde tematik çocuk kanallarının izlenme oranı oldukça yüksektir. Ataerkil aile yapısı içerisinde televizyon izleme biçim ve içeriklerini belirleyen ‘baba’nın etkinliğinin kırıldığı belirlenmektedir. Bu durum çocuklara daha fazla çizgi film izleme imkanı tanımaktadır.

- Sosyal etkinlik alanları ve maddi imkanları sınırlı olan öğrenciler tematik çocuk kanallarını daha fazla izlemektedirler.

- Ebeveynler, gündelik hayat rutinleri ve iş hayatının baskısı yüzünden, çocuklarının okul dışı zamanlarını yönlendirememektedir. Bu konuda çocuklar kendi boş zamanlarını kendi etkinlikleriyle doldurmaktadırlar.

ÖNERİLER

- Televizyonun olumsuz etkilerini gidermek için neredeyse her çalışmanın sonunda ortaya konulan çözüm önerilerinden önce asıl çözümü aile yaşamında ve ailenin gündelik rutinlerinde aramak gerekmektedir. Asıl tartışılması gereken televizyon programlarının içeriğinden önce, televizyon bağımlılığına meydan veren gündelik hayat rutinlerini kontrol etmektir.

- Gündelik hayat pratiklerinin belirlenememesi ve bu sürece hakim olamamak, ekran bağımlılığının elini güçlendirmektedir. Bu çerçevede gündelik hayatta kendini eğlendirecek etkinlik ve sevdiği şeyleri yapma fırsatı bulamayan çocuklar, bu tür gereksinimlerini ekran yoluyla gidermeye çalışmaya devam edeceklerdir. Başka etkinliği olmayan çocukların bir de evde televizyon izlemelerini kısıtlamak, çözüm olarak görülmemelidir. Televizyonun ailenin ev içi etkinliğinin merkezinde yer alması engellenmelidir. Gündelik yaşam pratikleri içine farklı sosyal etkinlikler yerleştirilmeli ve bu sürece aileler de dahil edilmelidir.

Not: Bu çalışma 07-09 Kasım 2012 tarihlerinde Antalya’da 16 Ülkenin katılımıyla düzenlenen “World Conference on Educational and Instructional Studies - WCEIS-2012”da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Cheviron, N. T. (2011). Medyanın Şiddete Dayalı İşleyişi ve Çocukların Maruz Kaldığı Olumsuzluklar. *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı* içinde. (haz.) Mustafa Ruhi Şirin. ss.185-208. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Curran, J., Gurevitch, M., & Woollacott, J., (1982). The Study Of The Media. (ed.) Michael Gurevitch. *Culture, Society and The Media*, London: Methuen.
- Ellis, J. (1982). *Visible Fictions: Cinema, Television, Video*. London: Routledge.
- Ergül, H. (2000). *Televizyon Haberlerinin Magazinelleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (çev.) Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gledhill, C. (1997). Genre and Gender: The Case of Soap Opera, in *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. (Ed.) Stuart Hall, pp.337-386. London: Sage.
- İnal, A. (1995). Kültürel Çalışmalar ve İzleyici Sorunu Üzerine. *Kuram, 8*, İstanbul: Kur Yayıncılık. ss. 59-73.
- Jensen, K. B. (ed.) (2002). Media Reception: Qualitative Traditions. in *A Handbook of Media and Communication Research*. pp. 156-170. London: Routledge,
- Mutlu, E. (1997). Televizyon, Çocuklar ve Şiddet, *İletişim Fakültesi Dergisi*, 41-75.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. Ankara: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yay.
- Silverstone, R. (2006). *Television and Everyday Life*. London and New York: Routledge.
- Tekinalp, Ş. ve Uzun, R. (2004). *İletişim Araştırmaları ve Kuramlar*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması – 2*. (2009). Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- www.nielsen.com**, (2012). *Television Measurement*. Retrieved 06.08.2012 from <http://nielsen.com/us/en/measurement/television-measurement.html>.
- www.ofcom.org.uk**. (2012) **The Communications Market 2012**. Retrieved 06.08.2012 from <http://stakeholders.ofcom.org.uk/market-data-research/market-data/communications-market-reports/cmr12/tv-audio-visual/>
- Özertem, T. (2008). *Tematik Çocuk Kanalları Çocuk Eğitimin Düşmanıdır*. 25.10.2012 tarihinde <http://yenisafak.com.tr/sinema-haber/tematik-cocuk-kanallari-cocuk-egitiminin-dusmanidir> adresinden alınmıştır.
- www.rtuk.org.tr**. (2012) *İyi Uykular Çocuklar Projesi*, 30.10.2012 tarihinde http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=f1c09246-2671-48da-a664-f3f41de8821d adresinden alınmıştır.
- www.rtuk.org.tr**. (2012) **Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması 2**. 06.08.2012 tarihinde http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=5d3ed3d5-80af-4434-81dc-43a16f9f595d tarihinde alınmıştır.

www.trt.net.tr. (2012) 27.10.2012 tarihinde <http://www.trt.net.tr/trtcocuk/program.aspx?id=25> alınmıştır.